

Προτεσταντισμός - Ευχαριστία - Συνοδικότητα

Χρήστου Γιανναρά*

Τὸ εὐ-αγγέλιο τῆς Ἐκκλησίας, τὸ «μῆνυμα χαρᾶς» ποὺ αὐτὴ κομίζει, εἶναι ἡ ἐμπειρική βεβαιότητα ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ σωθεῖ. Νὰ «σωθεῖ» σημαίνει: νὰ ὑπάρχει «σῶος», δηλαδή ὀλόκληρος, ἀκέραιος, νὰ τοῦ χαριστεῖ ἡ ὀλοκληρία-πληρότητα τῆς ὑπαρξῆς, ἡ ἐλευθερία ἀπὸ περιορισμοὺς χρόνου, χώρου, φθορᾶς, θανάτου.

Αὐτὸ τὸ εὐ-αγγέλιο δὲν συνιστᾶ ρομαντικὸ ρητόρευμα, ψευδαισθητικὴ ἐλπίδα. Εἶναι μαρτυρία μὲ συγκεκριμένες χρονικὲς συντεταγμένες, παρεμβάλλεται στὴν Ἱστορία τοῦ κόσμου καὶ τὴ σημαδεύει τελεσίδικα –τὴν κόβει στὰ δύο, σὲ ἓνα «πρὶν» καὶ σὲ ἓνα «μετά»:

«Ἐν ἔτει πεντεκαίδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας καὶ τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λισανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, ἐπ' ἀρχιερέως (τῶν Ἑβραίων) Ἄννα καὶ Καϊάφα», γεννιέται στὴ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἓνα ἀνθρώπινο βρέφος, ἐλεύθερο ἀπὸ τὶς ἀναγκαιότητες τῆς φυσικῆς ἀναπαραγωγῆς, δηλαδή:

Γεννιέται ἀπὸ μητέρα παρθένο, ἡ ὁποία συλλαμβάνει καὶ κυοφορεῖ μὲ μόνη τὴ συγκατάθεσή της στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ – αἰτία τῆς γέννησης τοῦ βρέφους τῆς Βηθλεὲμ εἶναι ἡ ἐλευθερία μιᾶς σχέσης, ὄχι ἡ ἀναγκαιότητα τῆς φύσης. Δὲν παρέκαμψε τὴ σεξουαλικότητα σάν «μολυσμὸ» ὁ τόκος τῆς παρθένου, τὴν παρέκαμψε ὡς ἀναγκαιότητα, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀποποιήθηκε τὴ διαφορὰ τοῦ φύλου, τὴ λειτουργία τῆς κύησης καὶ τῆς γέννας. Πραγματώσε (καὶ φανέρωσε) τὴ βιολογικὴ λειτουργία ὄχι ὡς φυσικὴ νομοτέλεια ἀλλὰ ὡς ἐλευθερία ἀγάπης, ὀλοκληρωτικῆς αὐτοπροσφορᾶς.

* Ὁ Χρήστος Γιανναρᾶς εἶναι Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Παντείου Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ συγγραφέας.

Τὸ παιδί ποὺ γεννήθηκε στὴ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀνδρώθηκε στὴ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας βγήκε στὸν δημόσιο βίο δίδοντας «σημεῖα» (σημάδια-ἐνδείξεις) τῆς ἴδιας ἐλευθερίας ποὺ καθόρισε καὶ τὴ σύλληψη-γέννησή του, τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τὶς φυσικὲς ἀναγκαιότητες ποὺ διέπουν τὶς κτιστὲς ὑπάρξεις: Περπάτησε πάνω στὰ νερὰ τῆς λίμνης Γενησαρέτ χωρὶς νὰ βυθίζεται, ἔγινε πρόξενος θαυμαστῆς ἀλείαιας («πλήθους ἰχθύων πολλοῦ»), χόρτασε πέντε χιλιάδες ἄνδρες μοιράζοντας πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύες, θεράπευσε ἐκ γενετῆς τυφλούς, ὅπως καὶ λεπρούς, παραλύτους, τὴν αἰμορροοῦσα γυναίκα, ἐξ ἀποστάσεως τὸν ὑπηρέτη τοῦ ἑκατοντάρχου, τὴ θυγατέρα τῆς Χαναναίας, ἀνάστησε τὴν πεθαμένη κόρη τοῦ ἀρχισυναγώγου Ἰαείρου, τὸν μονογενὴ υἱὸ τῆς χήρας στὴ Ναϊν τὴν ὥρα τῆς ἐκφορᾶς του γιὰ ἐνταφιασμό, τὸν Λάζαρο στὴ Βηθανία, τέσσερις μέρες μετὰ ἀπὸ τὴν ταφή του. Ζητοῦσε ἐπιτακτικὰ ἀπὸ τοὺς αὐτόπτες μάρτυρες τῶν ὑπερφυσικῶν «σημείων» ἵνα μηδενὶ εἴπωσι τὸ γεγονός – ἵνα μηδεὶς γνῶ αὐτό – ἵνα μηδενὶ λέγωσι – ἵνα μηδενὶ ἂ εἶδον διηγήσωνται – μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

Σὲ αὐτὴ τὴν ἐπιμονὴ ἀποσιώπησης τῶν θαυμαστῶν «σημείων» βρίσκεται τὸ κλειδὶ κατανόησης τῆς διαφορᾶς τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ πανανθρώπινα καὶ διαχρονικὰ ἐντοπιζόμενο θρησκευτικὸ φαινόμενο. Οἱ θρησκείες μιλοῦν γιὰ «θαύματα», γιὰ τὴ δύναμη-ἰσχύ-ἐξουσία τοῦ «ὑπερφυσικοῦ» στοιχείου ἢ παράγοντα. Ἡ Ἐκκλησία στό «θαῦμα» βλέπει τὴ δυνατότητα ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας: τὸ ἐνδεχόμενο ἢ ὑπαρξὴ νὰ μὴν ὑποτάσσεται στὴ φυσικὴ ἀναγκαιότητα.

Κάθε θρησκεία, ὅπως καὶ κάθε φιλοσοφία, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ *a priori* καὶ ἀνερμήνευτα δεδομένη. Ἀκόμη καὶ στὴν ἐκπληκτικὴ γιὰ τὴν ἀριτιότητά της ἀρχαιοελληνικὴ φιλοσοφία, ἡ ὑπαρξὴ δὲν εἶναι προϊὸν ἐλευθερίας ἀλλὰ ἀνάγκης, ἐνὸς εἴδους «εἰμαρμένης». Ἀκόμη καὶ οἱ «θεοί» (ὑπερφυσικὲς ὑπάρξεις) ἢ τὸ «πρῶτον κινοῦν» καὶ ἡ κίνηση προκύπτουν ἀπὸ ἀνεξήγητη ἀνάγκη, δὲν εἶναι προϊόντα ἐλευθερίας – ἢ ἔκφραση «ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας» συνιστᾷ λογικὴ ἀντίφαση ὀρισμῶν (*contradictio in terminis*): ἀπὸ τὶς δύο ἔννοιες ἢ κάθε μία ἀναιρεῖ τὴν ἄλλη.

Οι Έλληνες συλλαμβάνουν ως άφετηριακή αναγκαιότητα την κίνηση και πιστοποιούν εμπειρικά ότι «πᾶν τὸ κινούμενον ὑπὸ τινος κινεῖται»¹. Ἐπομένως, «ἀνάγκη αἰεὶ κίνησιν εἶναι, εἰ δὲ αἰεὶ, ἀνάγκη συνεχῆ εἶναι» και συνακόλουθη ἀνάγκη «εἶναί τι ἐν και αἰδιδιον τὸ πρῶτον κινουῖν ... και τὸ πρῶτον κινουῖν ἀκίνητον»². Αὐτὴν τὴν ἀναγκαιότητα ποὺ καθιστᾶ τὴν ὕπαρξη, τόσο τῶν φυσικῶν ὄντων ὅσο και τοῦ ὑπερφυσικοῦ παράγοντα, νομοτελειακὰ δεδομένη, αἰτιωδῶς ἀνερμήνευτη, τὴν ἀνατρέπει τὸ εὐ-αγγέλιο τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ ἱστορικὸ πρόσωπο Ἰησοῦ τοῦ ἀπὸ Ναζαρέτ οὔτε μεταφέρει-ἐκπροσωπεῖ, οὔτε διδάσκει μιὰ καινούργια ὄντολογία, μιὰ θεωρία-ἐκδοχὴ ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας. Ὡς παρουσία μέσα στὴν Ἱστορία σαρκώνει τὴν ἐλευθερία: πραγματώνει και φανερώνει τὴν ἐλευθερία ὡς τρόπον ὑπάρξεως τῆς αἰτιώδους ἀρχῆς τοῦ ὑπάρχειν. Ὁ τῶν πάντων Αἴτιος και Δημιουργὸς τῶν ὑπαρκτῶν ἔχει τὴν ἐλευθερία νὰ ὑπάρχει μὲ τὸν τρόπο τόσο τῆς ἀναίτιας αἰτίας ὅσο και τῶν αἰτιατῶν. Και ἡ μόνη προσιτὴ στὸν ἀνθρώπινο νοῦ ἔννοια ποὺ μπορεῖ νὰ σημάνει αὐτὴ τὴν ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία εἶναι ἡ λέξη ἀγάπη.

Ἡ λέξη ἀγάπη ἔχει στὴν ἀνθρώπινη γλωσσικὴ σημαντικὴ πολλὲς σημασίες: Σημαίνει φιλαλληλία, ἀλτροῦισμό, ἀλληλεγγύη, στοργή, τρυφερότητα, εὐσπλαχνία, συμπάθεια. Σημαίνει και τὸν ἔρωτα, δηλαδὴ μιὰν ἐκ-στατικὴ δυναμικὴ (ἀπὸ τὸ ρῆμα ἐξ-ίσταμαι, ἐξω-ίσταμαι, βγαίνω ἔξω ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ μου αὐτάρχεια, ἐλευθερώνομαι ἀπὸ κάθε νομοτέλεια δεδομένης ἀνάγκης-ὀρμῆς, ιδιοτέλειας) – αὐτο-προσφέρομαι, χαρίζομαι.

Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας ἐμφανίζεται ὡς ἐμπειρικὴ πιστοποίηση τὸ ἐκπληκτικὸ μῆνυμα (εὐ-αγγέλιο) ὅτι: ἡ αἰτιώδης ἀρχὴ (Πρῶτη Αἰτία) τῆς ὕπαρξης και τῶν ὑπαρκτῶν εἶναι μιὰ ἔλλογη και ἀπόλυτη (ἀπολελυμένη ἀπὸ κάθε περιορισμὸ) ἐλευθερία, δηλαδὴ ἡ ἐλευθερία ὄχι ὡς βουλευτικὸ ἀπλῶς, ἀλλὰ ὡς ὑπαρκτικὸ γεγονός. Μὲ τὸ γλωσσικὸ σημαῖνον ἀγάπη και σημαίνόμενο τὸν αὐθυπερβατικὸ ἔρωτα μποροῦμε νὰ σημάνουμε τὴν αὐθυπαρξία ὡς θελητικὴ ἐλευθερία σχέσεων ἀγαπητικῆς ἀμοιβαιότητος.

1. Ἀριστοτέλους, *Φυσικά* Θ5 256α 13-14.

2. Ἀριστοτέλους, *Φυσικά* Θ6 259α 13-15 / 258β 11-12.

Γιὰ νὰ σηµάνουμε µὲ τὸν γλωσσικό μας κώδικα τὴν ὄντολογικὴ αὐτὴ προοπτικὴ, ἡ λέξις θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πρωτεύουσα σὲ σηµασία. Διότι ὁ θεὸς προϋποθέτει (γιὰ τὴ λογικὴ μας) μιὰν ὕπαρξη µὲ δεδομένο τὸν λόγο-τρόπο πού τὴν κάνει νὰ εἶναι αὐτὸ πού εἶναι: ἡ θεότητα συνεπάγεται καθοριστικὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀχρονίας, ἀθανασίας, ἀφθαρσίας, παντοδυναμίας (τουλάχιστον). Γι' αὐτὸ καὶ ἡ μαρτυρία (εὐ-αγγέλιο) τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας δηλώνει τὴν ἀναφορά τῆς στὴν αἰτιώδη ἀρχὴ τοῦ ὑπάρχειν µὲ τὴ λέξις Πατὴρ. Ὁ «Πατὴρ» δὲν προκαθορίζεται ὑπαρκτικὰ ἀπὸ δεδομένη φύση ἢ οὐσία «θεότητας». Εἶναι αὐτὸ πού εἶναι ἐξ αἰτίας τοῦ «ὑποστατικοῦ» τρόπου µὲ τὸν ὁποῖο εἶναι (ἐλεύθερα θελημένου τρόπου): τῆς πατρότητας, δηλαδὴ τῆς ἀγάπης ὑπαρκτικὰ κοινωνουμένης, ὑποστατικὰ χαριζόμενης. «Ὑποστασιάζει» ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ-Πατρὸς τοὺς δέκτες-κοινωνοὺς τῆς: «γεννᾶ» τὸν Υἱό-Λόγο καὶ «ἐκπορεύει» τὸ παράκλητο Πνεῦμα, ἐνῶ παραμένει ἐνιαίως καὶ ἀδιαιρέτως κοινωνουμένη ἢ ἀγάπη ὡς κοινὸς ὑπαρκτικὸς τρόπος.

Ἡ ἐλευθερία, ὡς αὐθυπερβατικὴ ἀγάπη, δὲν εἶναι «ιδίωμα» πού συνοδεύει ἢ προστίθεται στὸ ὑπαρκτικὸ γεγονός. Εἶναι ὁ ὑποστατικὸς τρόπος ὕπαρξης τῆς αἰτιώδους ἀρχῆς τοῦ ὑπάρχειν: ὁ τρόπος τῆς πατρότητας, ὁ τρόπος τῆς υἰότητας, ὁ τρόπος τῆς ἐκπόρευσης: Τρόπος νὰ συνίσταται ἡ ὕπαρξη ὑποστατικὰ διακρινόμενη καὶ ἐνοποιητικὰ κοινωνουμένη (χωρὶς νὰ διαιρεῖται-διαφοροποιεῖται ὁ ἐνικὸς τρόπος τῆς ἀγαπητικῆς ἐλευθερίας). Ὁ Πατὴρ δὲν ὑπάρχει πρῶτα καὶ μετὰ ἀγαπάει. Ὑπάρχει ἐπειδὴ ἀγαπάει, δηλαδὴ ἐπειδὴ «γεννᾶ» τὸν Υἱὸ καὶ «ἐκπορεύει» τὸ Πνεῦμα – ἡ ὕπαρξή του εἶναι ἡ ἐνυπόστατη ἐλευθερία τῆς ἀγαπητικῆς πατρότητας: τὸ «γεννᾶν» καὶ τὸ «ἐκπορεύειν», δηλαδὴ τὸ ζωογόνως ἀγαπᾶν.

Μὲ ἀνάλογη γλωσσικὴ ἐκφραστικὴ ἀναφέρεται ἡ Ἐκκλησία καὶ στὸν Υἱό-Λόγο τοῦ Πατρὸς, ὅπως καὶ στὸ παράκλητο Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς. Αὐτὴ ἡ ἐκφραστικὴ ἀντλεῖται, νὰ τὸ ξαναποῦμε, ὄχι ἀπὸ μιὰ ἀφηρημένη συλλογιστικὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς μαρτυρίας μαρτύρων «αὐτοπτῶν γενομένων» τῆς ἱστορικῆς παρουσίας Ἰησοῦ τοῦ ἀπὸ Ναζαρέτ. Ἡ «ἀνανδρος» (δίχως παρέμβαση ἀνδρός) γέννηση τοῦ Ἰησοῦ, τὰ «σημεῖα» τῆς ὑπαρκτικῆς Του ἐλευθερίας ἀπὸ κάθε νομοτέλεια πού διέπει τὶς κτιστὲς ὑπάρξεις στὴ διάρκεια τῶν τριάντα

τριῶν χρόνων τῆς ἐπίγειας διαδρομῆς Του, ὁ σταυρικός Του θάνατος καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασή Του, μαρτυροῦν τὴν ὑπαρκτικὴ Του ἐλευθερία ἀπὸ τὶς ἀναγκαιότητες ποὺ διέπουν τὸ κτιστό – ὅπως μαρτυρεῖ ἡ ἐνανθρώπησή Του τὴν ἐλευθερία Του καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο τοῦ ἀκτίστου.

Αὐτὲς ὅλες οἱ ἐρμηνευτικὲς ἀναλύσεις ἀποσκοποῦν στὸν φωτισμὸ (διασάφηση) τοῦ εὐ-αγγελίου τῆς Ἐκκλησίας: Εὐ-αγγέλιο εἶναι ἡ μαρτυρία τῆς ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας, ἡ διαβεβαίωση ποὺ παρέχει αὐτὴ ἡ μαρτυρία ὅτι, μὲ τὸ ἱστορικὸ γεγονὸς τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Υἱοῦ-Λόγου τοῦ Πατρὸς, ἔγινε δυνατὴ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου: Ἀνοίχθηκε ἡ δυνατότητα νὰ «σωθεῖ» ὁ ἄνθρωπος, ποὺ σημαίνει: νὰ γίνῃ «σῶος»-ὀλόκληρος, νὰ ὑπάρξῃ ἀνυπότακτος σὲ ὑπαρκτικούς περιορισμοὺς χρόνου, χώρου, φθορᾶς, θανάτου.

Διάφορες θρησκείες μέσα στὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία ἐπαγγέλλονται τὴ «σωτηρία» τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ παρακάμπτουν τὴν ἐτυμολογία (πρῶτη σημασία) τῆς ἑλληνικῆς λέξης. Περιορίζουν τὴ σημασία τῆς λέξης στὸ ἀποτρεπτικὸ ἀποκλειστικὰ νόημά της: *σῶζομαι* «ἀπὸ» κάποιον ἢ «ἀπὸ» κάτι (ἀπειλή, φθορά, θάνατο, γενικὰ ἀπὸ τὸ «κακό»). Σωτηρία συνιστᾷ ἡ ἀποτροπὴ ἑνός «κακοῦ». Ἡ τυπικὰ θρησκευτικὴ ἐκδοχὴ συνδέει αὐτὴ τὴν ἀποτροπὴ μὲ μιὰ «ὑπερβατικὴ» παρέμβαση, δύναμη «θεϊκὴ», *a priori* παντοδύναμη ὅπως καὶ ἡ μαγεία. Ἡ «σωτηρία» στὴ θρησκευτικὴ ἐκδοχὴ της, εἶναι ἄσχετη μὲ τὸ ὑπαρκτικὸ γεγονὸς, ἄσχετη μὲ τὸν τρόπο τῆς ὑπαρξῆς. Καὶ εἶναι αὐτὴ, ἡ θρησκευτικὴ (ὄχι ἐκκλησιαστικὴ) ἐκδοχὴ τῆς σωτηρίας, ποὺ συνοδεύει καταγωγικὰ τὴ θρησκευτικοποίησι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος: τόσο στὴν περίπτωσι τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ καὶ προτεσταντικοῦ Χριστιανισμοῦ ὅσο καὶ τοῦ σύγχρονου «ὀρθοδοξισμοῦ».

Ἡ Ἐκκλησία φωτίζει στόχους ὑπαρκτικούς – «ἵνα (οἱ ἄνθρωποι) ζωὴν ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσι»³. Δὲν προσφέρει συνταγὰς ἢ ὑποδείξεις ἀπλῶς «ἀθανασίας» – ἡ «ἀθανασία» καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι ὑπαρκτικὸς στόχος καὶ ἂν κατανοηθεῖ σὰν διάρκεια ἀπεριόριστη, εἶναι μόνον ἐφιάλτης. Δὲν εὐαγγελίζεται ἐφιάλτες ἡ Ἐκκλησία· εὐαγγελίζεται τὴν ὑπαρκτικὴ πληρότητα: ἡ σωτηρία σημαίνει τὴν πραγματοποίησι

3. Ἰωάν. 10, 10.

της όλοκληρίας, της άκεραιότητας του ύπάρχειν, του πληρώματος της ύπαρξης. Στοχεύει ή Έκκλησία στή «θέωση» του ανθρώπου, όχι στην άθανασία του: Νά ύπάρχει ό άνθρωπος με τόν τρόπο της ύπαρκτικής του αίτίας: τόν τρόπο πληρωματικής έλευθερίας, τόν τρόπο της άγαπητικής σχέσης, δηλαδή του Τριαδικού Πρωτοτύπου της ύπαρξης.

Ρωμαιοκαθολικισμός, Προτεσταντισμός και ό σημερινός Όρθοδοξισμός καταλαβαίνουν τή σωτηρία σαν άτομικό του ανθρώπου κατόρθωμα, έξαγοραζόμενο με όρθοφροσύνη, άρετές, άγαθοεργίες. Και τήν έξαγορά τήν άντιλαμβάνονται σαν έγγύηση για νά σώζεται τó αúτοπροαίρετο: ή έμπρακτη συγκατάθεση της άτομικής έλευθερίας στην άτομική σωτηρία.

Άλλά στό εú-αγγέλιο της Έκκλησίας συγκεφαλαιώνεται άκριβώς ή άρνηση-ύπέρβαση κάθε παραμικρής έμμονής στόν άτομοκεντρικό τρόπο ύπαρξης – έτσι ώστε ή άτομική σωτηρία νά συνιστά «άντίφαση στούς όρους» (*contradictio in terminis* – ή μιá λέξη άναιρεί νοηματικά τήν άλλη) σαν νά μιλάμε για «ξύλινο σίδερο» ή για «ένάρετη άμαρτία». Σκοπός και επιδίωξη της Έκκλησίας δέν είναι ή σωτηρία του άτόμου, αλλά ή θέωση του ανθρώπινου προσώπου: νά ύποστασιάζει και ό άνθρωπος («καθ' όμοίωσιν Θεού») τήν ύπαρξη ως σχέση έλεύθερης άγάπης, νά τόν συνιστά ως ύπαρξη ή άγαπητική αúτοπροσφορά – όπως «συνιστά» τόν Πατέρα ή πατρότητα, τόν Υίο ή υιότητα, τó Πνεύμα ή έκπόρευση.

Τήν Έκκλησία τή συνιστά ή άλλαγή στόν τρόπο της ύπαρξης. Όχι ή άλλαγή στή συμπεριφορά, όχι ή «βελτίωση» του χαρακτήρα, όχι ή ήθικοποίηση του ανθρώπου. Συνιστά τήν Έκκλησία ή κοινή θέληση και τó κοινό άθλημα νά πραγματώνεται ή ύπαρξη ως κοινωνία της ύπαρξης, νά ύπάρχει ό άνθρωπος άγαπώντας και άγαπώμενος. Κοινωνείται ή τροφή (συγκεφαλαίωση τών τρόπων έπιβίωσης), καθώς και ή έκπλήρωση κάθε άλλης νομοτελειακής έγωτικής ανάγκης όριοθετείται με όρους κοινού άθλήματος («άσκησης»), ώστε νά κοινωνείται μετεχόμενη και όχι σαν αúτοσκοπός.

Δύο θεσμοί άρθρώνουν και δομοϋν τήν Έκκλησία σέ ένιαίο, ζωηφόρο σωμα, ύπαρκτική πραγμάτωση και εικόνα του Τριαδικού Πρωτοτύπου της όντως ζωής: ή Εύχαριστία και ή Σύνοδος. Και οί δυό

θεσμοὶ προϋποθέτουν μιὰ τρίτη, συντεταγμένη μὲ αὐτοὺς λειτουργία: αὐτὴν τῆς πατρότητας.

Διαφοροποιεῖται καταγωγικὰ ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τό (πανανθρώπινο) φαινόμενο τῆς θρησκείας, ἐπειδὴ ἐκδέχεται τὴν πληρότητα-όλοκληρία τῆς ὑπαρξῆς (τὴ σωτηρία) ὄχι ὡς ἀτομικὸ γεγονός, ἀλλὰ ὡς γεγονὸς σχέσης-κοινωνίας-ἀλληλοπεριχώρησης (κατὰ τὸ Τριαδικὸ πρωτότυπο). Ἡ εἴσοδος στὴ ζωὴ-ὡς-σχέση δὲν ἔχει ἀφετηρία μιὰ ἀτομικὴ ἀπόφαση, ἀλλὰ (ὅπως καὶ στὸ βιολογικὸ πεδίο) μιὰ γέννα-γέννηση. Καὶ ἡ λέξις «γέννηση» κυριολεκτεῖ, δὲν λειτουργεῖ συμβολικὰ-ἀλληγορικά: «Γεννιέται» ὁ ἄνθρωπος στὴν κοινωνούμενη ὑπαρξὴ καὶ ζωὴ – ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ «μήτρα» γι' αὐτὴν τὴ γέννα.

Ὁ Παῦλος ξεκαθαρίζει ὅτι ἡ «γέννα» προϋποθέτει «γεννήτορα», μιὰ λειτουργία πατρότητας: «Ἐὰν μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε εἰς Χριστόν, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας, ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα»⁴. Θὰ μπορούσε νὰ ἰσχυριστεῖ κανεὶς, ὅχι αὐθαίρετα, ὅτι σήμερα σὲ ὅλες τὶς χριστιανικὲς ἐκκλησίες ἢ «ὁμολογίες» ἢ «παραδόσεις» ἢ παραπάνω φράση τοῦ ἀποστόλου Παύλου κατανοεῖται ἀλληγορικά, παραβολικά, ὄχι κυριολεκτικά. Στὸ παγκοσμιοποιημένο πολιτιστικὸ μας «παράδειγμα» εὐκόλα κάποιος εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸν ἐπίσκοπο ὡς ἐγγυητὴ καὶ διασώστη τῆς χριστιανικῆς «ἀλήθειας» ποὺ ταυτίζεται αὐτονόητα μὲ τὴν *ιδεολογικὴ ὀρθότητα*, τὴν ἀπαρέγκλιτη πιστότητα στὶς ἀλάθητες «πηγές» τῆς ἀλήθειας (*Γραφὴ καὶ συγγράμματα Πατέρων*). Στὴ νεωτερικότητα ὁ ἐπίσκοπος γίνεται ἀντιληπτὸς περισσότερο ὡς θρησκευτικὸς ἀξιωματοῦχος μὲ ὑψηλὸ «ἀνθρωπιστικὸ» λειτούργημα ποὺ δικαιολογεῖ ὑψηλὲς ἀπολαβές, ἀνέσεις καὶ τιμὲς ὑψηλόβαθμου κοινωνικοῦ λειτουργοῦ. Ὅχι ὡς γεννήτορας.

Μέσα στὸ πλαίσιο αὐτὸ τῆς νεωτερικότητας φαίνεται νὰ ἐλλείπει πραγματικὰ ἡ ἔμπρακτη μαρτυρία ὅτι ὑπάρχει ἐπίγνωση ἐπισκοπικῆς πατρότητας «ἀλλ' οὐ παιδαγωγίας» (κατὰ τὴν παύλεια «καισαρική» ἀντιδιαστολή). Μοιάζει νὰ ἔχει χαθεῖ κάθε σύνδεση τῆς Εὐχαριστίας μὲ τὴν πραγμάτωση-φανέρωση τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καὶ κάθε σύνδεση τῆς μετοχῆς στὴν Ἐκκλησία-Εὐχαριστία μὲ τὸ δῶρημα τῆς ἀναγέν-

4. Α' Κορ. 4, 15.

νησης: τῆς χαρᾶς νὰ μᾶς ξαναχαρίζεται ἡ ζωή, νὰ τὴν κερδίζουμε βῆμα-βῆμα, ἀνεπαίσθητα, μέσα ἀπὸ τὴν πράξη τῆς ἀσκήσης, ἀλλὰ ποτέ «μετὰ παρατηρήσεως»⁵ – «αὐτομάτῃ γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ»⁶. Ἐξ αἰτίας τοῦ προτεσταντισμοῦ ἡ λέξις «ἀναγέννηση» σημαίνει μόνο καὶ ἀποκλειστικά, ἀπ' ἄκρῃ σὲ ἄκρῃ τῆς γῆς, μιὰ «ἠθικὴ» μεταστροφή· ὁ «Χριστιανισμός» ἀφορᾷ μόνο τὴ συμπεριφορὰ καὶ τὰ «αἰσθήματα», ὄχι τὴν ὕπαρξιν.

Ἡ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας, καταγεγραμμένη ὡς «εὐ-αγγέλιο», ἐπιμένει: «Δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν»⁷ – «ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»⁸ – «ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστὶ καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνεῦμά ἐστι»⁹. Ἀντίστοιχα καὶ οἱ λέξεις «καινός» (καινούργιος), «καινότης», «ἀνακαινώσις», «ἀνακαινοῦσθαι», «ἀνακαινίζειν» στὸ εὐ-αγγέλιο τῆς Ἐκκλησίας σαφῶς ἀναφέρονται σὲ καινότητα ὑπάρξεως, ὄχι συμπεριφορᾶς: – «εἰ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις»¹⁰, «ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον»¹¹, «γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς»¹².

Καθόλου τυχαῖα ὁ προτεσταντισμός μεταποίησε τὴν Εὐχαριστία ἀπὸ γεγονός πού συγκροτεῖ τὴν Ἐκκλησία (ὡς τρόπο τῆς ὕπαρξης) σὲ συμβολικὴ τελετὴ μὲ ψυχολογικὲς καὶ ἠθικοδιδασκτικὲς στοχεύσεις. Διατήρησε τὸ ἐθιμοτυπικὸ τῆς μετοχῆς σὲ «κοινὸ ποτήριον» καὶ σὲ «μελιζόμενον ἄρτον», ἀλλὰ μόνον ὡς «ἀνάμνηση» – εἰκόνα παραπεμπτικὴ στὸ τελευταῖο δεῖπνο τοῦ Χριστοῦ πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος του.

Ὁ ρωμαιοκαθολικισμός (ὅπως στὴ Νεωτερικότητα καὶ ὁ ὀρθοδοξισμός) ἐπίσης ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν προτεραιότητα τῆς ἐπίγνωσης ὅτι ἡ Εὐχαριστία εἶναι τὸ γεγονός συγκρότησης καὶ φανέρωσης τῆς Ἐκκλησίας – τοῦ ὑπαρκτικοῦ τρόπου πού συνιστᾷ τὴν

5. Λουκ. 17-20.

6. Μᾶρκ. 4,28.

7. Ἰωάν. 3,7.

8. Ἰωάν. 3,3.

9. Ἰωάν. 3, 5-7.

10. Β' Κορ. 5, 17.

11. Ἐφεσ. 4,24.

12. Μᾶρκ. 16, 17.

Ἐκκλησία. Ἐνίσχυσαν τὴ θρησκευτικὴ ἐκδοχὴ τῆς Εὐχαριστίας, τὸν ἀξιωματικὰ «μεταφυσικό» χαρακτήρα τῆς τελετῆς (μίλησαν γιὰ «μετουσίωση», δηλαδὴ γιὰ θαῦμα), ὥρισαν τὴ μετοχὴ ὡς «καθῆκον»-«ὕποχρέωση» τοῦ θρησκευόμενου ἀνθρώπου, τὴ συνεπῆ συμμετοχὴ παραγωγὸ ἀξιομισθίας.

Μὲ τὴν πείρα καὶ τῆς Νεωτερικότητας, πρέπει νὰ ἔγινε ἐναργέστερα σαφὲς ὅτι ἡ δυναμικὴ πολυδιάσπαση τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν γεννιέται ἀπὸ τὴ λογικὴ (ἢ ἀναγκαιότητα) ποὺ διέπει τὶς ἰδεολογίες, ὅταν μετεξελίσσονται σὲ «συστήματα ἐξουσίας». Δὲν γεννιέται ὅπως-δήποτε ἀπὸ διαφοροποιήσεις στὴ διατύπωση ἢ στὴν κατανόηση τῶν «δογμάτων» (διατυπώσεων εἰδωλοποιημένης «ὀρθότητας») οὔτε ὑποχρεωτικὰ ἀπὸ ἀντιμαχίες γιὰ ἐξουσιαστικὰ προνόμια ἐπισκόπων, ποὺ ἐπισκοποῦν ἐπισκοπὲς μεγάλου πληθυσμιακοῦ μεγέθους ἢ σκληρῶν ἐθνοφυλετικῶν φιλοδοξιῶν. Ὁ Χριστιανισμὸς διασπᾶται καὶ θὰ διασπᾶται πάντοτε, ἐπειδὴ ἡ μὴ-διάσπαση, ἡ ἀγαπητικὴ κοινωνία καὶ ἐνότητα, εἶναι ἓνα κατόρθωμα ἐλευθερίας καὶ τὸ κατόρθωμα, ἂν γίνῃ μονιμοποιημένος θεσμὸς, αὐτοαναιρεῖται.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐκεῖνη ἡ συλλογικότητα κτιστῶν λογικῶν ὑπάρξεων, ποὺ θέλουν καὶ ἐπιχειροῦν νὰ ὑπάρξουν μὲ τὸν τρόπο τοῦ Ἀκτίστου: τῆς ἄκτιστης αἰτιώδους ἀρχῆς τοῦ ὑπάρχειν. Ὁ τρόπος τοῦ Ἀκτίστου εἶναι ἡ ἐλευθερία ἀπὸ κάθε προκαθορισμὸ τῆς ὑπαρξῆς: ὑπάρχει τὸ Ἄκτιστο ἐπειδὴ ἐλεύθερα θέλει νὰ ὑπάρχει, καὶ θέλει νὰ ὑπάρχει ἐπειδὴ ἀγαπάει. Τρόπος τοῦ Ἀκτίστου εἶναι ἡ ὑπαρξη ὡς σχέση, ὡς ἀγαπητικὴ κοινωνία τοῦ ὑπάρχειν –ὑπαρξη μὲ τὸν τρόπο τῆς ἀγάπης (ποὺ εἶναι ἡ κορυφαία σὲ πληρότητα ἐλευθερία): τρόπο τῆς «πατρότητας», τῆς «υἰότητας», τῆς «ἐκπόρευσης».

Τὸν τρόπο τοῦ Ἀκτίστου τὸν ἔκανε γνωστὸ καὶ προσιτὸ σὲ κτιστὲς λογικὲς ὑπάρξεις ἢ ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου. Γι' αὐτὸ καὶ τολμοῦμε (ὄχι αὐθαίρετα οὔτε παράλογα) νὰ λέμε ὅτι ὁ τρόπος (τὸ σῶμα) τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Διότι ἡ Ἐκκλησία ἐπιχειρεῖ καὶ στοχεύει νὰ σαρκώσει, ὡς ἐλεύθερη ἐπιλογή, τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξη, ὅπως τὴν ἀποκάλυψε ὡς «σάρκα» Του («θεωμένη», ἐλεύθερη ἀπὸ τὶς ἀναγκαιότητες τοῦ κτιστοῦ) μὲ τὴν ἐνανθρώπησή Του ὁ Υἱός. Ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος ποὺ ἀποκάλυψε ὡς «σάρκα» Του ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱός; Εἶναι ἡ κένωση: ἡ φάτνη καὶ ὁ σταῦλος, ὁ σταυρὸς καὶ ὁ θάνατος: τὸ ἄδειασμα (ἐλεύθερη, ἐκούσια

παραίτηση) από κάθε άτομοκεντρική αὐτασφάλιση, κάθε ἰδιο-τέλεια, κάθε ἐκζήτηση ὑπαρκτικῆς αὐτάρκειας).

Ἡ Ἐκκλησία δὲν «βελτιώνει» τὴ συμπεριφορά, τὰ ἦθη, τὸν χαρακτήρα: ἀλλάζει τὴ φθαρτὴ ὑπαρξὴ σὲ ἐλεύθερη ἀπὸ περιορισμοὺς καὶ ἀναγκαιότητες ὑπαρξὴ, ἀλλάζει τὸν ἀτομοκεντρισμὸ σὲ ἐρωτικὴ αὐθυπέμβαση καὶ αὐτοπροσφορά, τὸν θάνατο σὲ ἀνάσταση. Μὲ τέτοιες ἐκφράσεις προσπαθοῦμε νὰ «ποῦμε» ἕναν ὑπαρκτικὸ τρόπο ποὺ δὲν «χωράει» στὴ γλώσσα μας, ἀφοῦ «τὰ ὅρια τῆς γλώσσας μας εἶναι τὰ ὅρια τοῦ κόσμου μας» (Wittgenstein) καὶ «κόσμος μας» εἶναι ἡ κτιστὴ πραγματικότητα ὑποταγμένη στὴν ἀναγκαιότητα.

Τὴ σωτηρία-ἐλευθερία ἀπὸ τὶς ἀναγκαιότητες τοῦ κτιστοῦ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἀναγγέλλει-γνωστοποιεῖ (τὴν κάνει εὐ-αγγέλιο), ὄχι μὲ τὴ γλώσσα τῶν ἐννοιῶν, ποὺ εὐκόλα αὐτονομοῦνται (σὰν ἀλήθεια καθ' ἑαυτὴν) καὶ εἰδωλοποιοῦνται. Ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο τῶν σχέσεων πού, ὅταν εἶναι ἀγαπητικές, γίνονται τρόπος Γιορτῆς. Γνωρίζουμε τὸ εὐ-αγγέλιο μετέχοντας στὸν τρόπο τῆς Ἐκκλησίας, τρόπο ἀγαπητικῶν σχέσεων – ἡ γνώση τοῦ τρόπου τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μετοχὴ σὲ ἐόρτια ἐμπειρία, δὲν ἐξαντλεῖται σὲ μόνη τὴν ἀτομικὴ κατανόηση ἐννοιῶν.

Νὰ ἐπιμείνουμε στὴ λέξη «σωτηρία». Τὴ λέξη τὴ γέννησε ὁ ἑλληνικὸς τρόπος, ποὺ ταυτίζει τὴ γνώση ὅχι μὲ τὴν ἀτομικὴ κατανόηση, ἀλλὰ μὲ τὴ μετοχὴ σὲ κοινωνούμενη ἐμπειρία. Γιὰ τοὺς Ἑλληνες ἡ σωτηρία παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα σώζω-σώζομαι, ποὺ δηλώνει: γίνομαι σώος, ὀλοκληρὸς, ἀκέραιος, ἄτμητος, φθάνω στὴν ὑπαρκτικὴ ὀλοκληρία, στὴν πληρότητα τῶν ὑπαρκτικῶν δυνατοτήτων.

Γιὰ τοὺς λαοὺς τῆς λατινικῆς παράδοσης, τὸ νόημα τῆς λέξης σωτηρία (*salus, salut, salvezza, salvation*) διολίσθησε πολὺ νωρὶς στὴ σημασία τοῦ διαφυλάττω, ἀποταμιεύω, κυρίως: ἀποφεύγω κίνδυνο, ἀπειλή, ποινὴ. Ὁ τρόπος τῆς δικανικῆς κατασφάλισης τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ στὴν εὐρωπαϊκὴ Δύση ἐπέβαλε προοδευτικὰ τὴν ἐκδοχὴ τῆς σωτηρίας ὡς ἀποφυγῆς δυσάρεστου ἀτομικοῦ ἐνδεχομένου, προστασίας τοῦ ἐγώ. Σήμερα, στὸ πλαίσιο τῆς παγκοσμιοποίησης τοῦ νεωτερικοῦ δυτικοῦ «παραδείγματος», ἡ λέξη σωτηρία κομίζει αὐτονόητα καὶ ἀποκλειστικὰ τὸ νόημα τῆς ἀτομικῆς διάσωσης, τῆς ἐγγυημένης προστασίας.

Παραπέμπει ή λέξη «σωτηρία» και στή μὴ τιμωρία γιὰ ἐνοχές, σὲ μιὰ «αἰώνια» ἀμνηστία, μαζί με τὴ συντήρηση-διατήρηση τῆς ἀτομικῆς ὑπαρξῆς – ὑπὸ συνθήκες (προδιαγραφές) ὄντολογικὰ ἀδιευκρίνιστες. Ἡ εὐ-αγγελικὴ ἐκδοχὴ τῆς «ὀλοκληρίας» (τῆς σώας, ἀκέραιης, πληρωματικῆς ὑπαρξῆς) δὲν κατατίθεται πιά ὡς μαρτυρία ἐπιδίωξης ἢ προσδοκίας τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ φερόμενο σήμερα ὡς «χριστιανικό» εὐ-αγγέλιο, ἀφορᾶ ἀποκλειστικὰ στὴ συμπεριφορὰ καὶ καθόλου (οὔτε κατὰ διάνοιαν) στὴν ὑπαρξή. Ἀκόμη καὶ ἡ «κηρυσσόμενη» συνέχιση τῆς ὑπαρξῆς μετά-τόν-θάνατο ἐπιμένει σὲ γλωσσικὰ σημαίνοντα ἀτομικῆς βιοτῆς, ὅχι τρόπου τῆς ὑπαρξῆς: Αὐτονόητα ἡ «αἰώνια» ζωὴ παραπέμπει στὴν ἀέναη (σὲ γραμμικὸ χρόνο) παράταση ἑνὸς ὄντολογικὰ ἀντιφατικοῦ «δεδομένου» τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, οὔτε ἀκτίστου, ἀφοῦ ἔχει ἔναρξη, ἀλλὰ οὔτε καὶ κτιστοῦ, ἀφοῦ ἐπιβιώνει τοῦ θανάτου, ποῦ τὸ λέμε «ψυχὴ» καὶ τὸ κατανοοῦμε με ἐνδοκοσμικὲς προσλαμβάνουσες (ἐν τόπῳ χλοερῶ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἐνθα ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη, λύπη ἢ στεναγμός).

Καὶ αὐτὴ ἡ ἐκφραστικὴ εἶναι παγιωμένη (με παραλλαγές) σὲ ὅλες τὶς φερόμενες ὡς «χριστιανικὲς» ἐκκλησίες ἢ ὁμολογίες. Οἱ διαφορὲς τοὺς ἐντοπιζόνται σὲ φορμαλιστικὲς διατυπώσεις, ἐπινοήματα ἀπολύτως ἰδεολογικά, μακραίωνες ἐμμονὲς σὲ ὑποχρεωτικὲς ἀλλὰ ἀκατανόητες θρησκευτικὲς «πεποιθήσεις». Ὅλα εἶναι ἄσχετα με τὸν τρόπο τῆς ὑπαρξῆς: τὴ σχέση ἢ τὴ μὴ σχέση, τὴ «ζωὴ» καὶ τὸν «θάνατο».

Ἡ ἀλλοτρίωση τῆς Ἐκκλησίας σὲ θρησκεία, τοῦ εὐ-αγγελίου τῆς σωτηρίας σὲ «ἀλάθητη» ἰδεολογία καὶ σὲ κώδικα χρηστικῶν ἠθικῶν ἐντολῶν, συντελέστηκε (γιὰ λόγους ἱστορικοὺς πολὺ συγκεκριμένους) στὸν γεωγραφικὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Παλαιᾶς Ρώμης καὶ στὴ διάρκεια τοῦ λεγόμενου σήμερα «Μεσαίωνα». Βρῆκε ὅμως ἡ «θρησκευτοποίηση» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος (ἢ μετάθεση τοῦ στόχου ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ στὴ συμπεριφορὰ) τὴν πληρέστερη καὶ συνεπέστερη ἀρτίωσή της στὰ ἀποτιμήματα τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, προϊόντα κατακερματισμοῦ της μετὰ ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τῆς Διαμαρτύρησης ἐνάτια στὸν ρωμαιο-παπικὸ ὀλοκληρωτισμό.

Ἡ Διαμαρτύρηση (*protestantismus*) δὲν γέννησε ἀπλῶς μιὰ πληθώρα «μεταρρυθμισμένων» ἐκδοχῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ θρησκευτικοῦ μον-

τέλου. Γέννησε ένα καινούργιο πολιτισμικό «παράδειγμα», τον πρωτο, πραγματικά παγκοσμιοποιημένο πολιτισμό (τρόπο του βίου, οργάνωσης και πρακτικής του βίου) που γνώρισε ως τώρα ή ανθρώπινη Ίστορία. Ο πολιτισμός αυτός έβγαλε ως την άκρη τις συνέπειες του «σωτηριολογικού» άτομοκεντισμού, τον οποίο είχε έμπεδώσει στους βαρβαρικούς πληθυσμούς της μετα-ρωμαϊκής Ευρώπης ή παπική καθέδρα.

Την παγκοσμιοποίηση του άτομοκεντρικού πολιτισμού της ευρωπαϊκής Δύσης την επέβαλαν οι ιστορικές συγκυρίες. Ός τον 15ο αιώνα (1453) τόσο η κοινωνιοκεντρική (πολιτική) παράδοση των Έλλήνων όσο και το εκκλησιαστικό γεγονός (ένσαρκο στην εύχαριστιακή κοινότητα) –ή συνύφανση των δύο στην οργάνωση και νοσηματοδότηση του βίου της έλληνορωμαϊκής «οίκουμένης»– ήταν έρείσματα σθεναρής αντίστασης στον βαρβαρικό άτομοκεντισμό.

Τον 15ο αιώνα, αυτός ο «μέγας κόσμος» της έλληνορωμαϊκής «οίκουμένης» αλώθηκε από τὰ στίφη των Όθωμανών Τούρκων Έλληνισμός και εκκλησιαστική καθολικότητα αποκλείστηκαν από τή μετοχή στο ιστορικό γίγνεσθαι, άπωθήθηκαν στο περιθώριο τής Ίστορίας. Ό ένορμητικός δυναμισμός των έποίκων πληθυσμών (μετά από τον 3ο και ως τον 6ο μ.Χ. αιώνα) τής Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης, μετάπλασε προοδευτικά (και με άκαταγώνιστη νομοτέλεια) τὸ εκκλησιαστικό γεγονός σὲ άτομοκεντρική θρησκεία. Με τήν ίδια δυναμική ο ίδιος ένορμητικός άτομοκεντισμός μεταστοιχείωσε και τὸ πρόσλημμα τής αρχαιοελληνικής φιλοσοφίας σὲ άτομοκεντρική νοσησαρχία: προδρομική μήτρα του καρτεσιανού *cogito* και τής καντιανής «καθαρής» λογικής.

Οί συντεταγμένες αὐτῆς τής κοσμογονικής αλλαγῆς στή μεταρωμαϊκή Ευρώπη έχουν έπισημανθεῖ και όριοθετηθεῖ, ἴσως ὅμως ὄχι έπαρκῶς μελετηθεῖ με τή λογική και τὰ κριτήρια τής εκκλησιαστικής καθολικότητας και του έλληνικού κοινωνικού έμπειρισμού. Τὸ ἐλάχιστο (και ραγδαία μειούμενο) λείμμα έλληνόφωνων πληθυσμών στον βαλκανικό νότο όνοματίζει ακόμη θεσμούς και λειτουργίες με λέξεις που κατάγονται από τὸ ιστορικό παρελθόν του Έλληνισμού ή τής χριστιανικής Έκκλησίας και παραπέμπουν σὲ σημερινὰ δεδομένα που βρίσκονται στους αντίποδες (με κυριολεκτικά άντεστραμμένους τὸς ὅρους) του ιστορικού παρελθόντος: Τί σήμαινε κάποτε πόλις, πολι-

τική, δημοκρατία, και τί σημαίνουν σήμερα οι ίδιες λέξεις; Τί σημαίνει καταγωγικά ο επίσκοπος, ή αρχιεπισκοπή, το πατριαρχείο, και τί αντιπροσωπεύουν σήμερα;

Συντηρούμε νεκρές διακοσμητικές απομιμήσεις, που παραπέμπουν μόνο στη θωράκιση ψευδαισθήσεων πιστότητας σε ένα παρελθόν αγνοημένο, καταργημένο. Δεν αντιλαμβανόμαστε ότι ένας «ορθόδοξος» ναός χτισμένος με μπετόν-αρμε είναι μια διακοσμητική φευτιά, τόσο απροσχημάτιστη όσο και το κερύ που «ανάβει» σε μιαν όθονη, μόλις ρίξουμε νόμισμα στο παγκάρι εισερχόμενοι στον ναό. Όμιλούμε για «ορθόδοξη» είκονογραφία, αλλά με χρώματα της χημικής βιομηχανίας (!). Για «ορθόδοξα» μουσικά μέλη, και μάλιστα παλαιά, ενώ δεν αποβλέπουν παρά μόνο στην αισθητική τέρψη και άτομοκεντρική «κατάνυξη», καθόλου στη μετοχή-κοινωνία. Ποιά σχέση μπορεί να έχει το λειτουργήμα πατρότητας του επισκόπου, με τα φώ-μπιζου των απομιμήσεων του αυτοκρατορικού σάκκου ή με τη χαρτονένια μίτρα, που θέλει να φαντάζει βασιλικό διάδημα;

Ο προτεσταντισμός έβγαλε ως την άκρη τις συνέπειες της ρωμαιοκαθολικής θρησκευτικής του εκκλησιαστικού γεγονότος: ο ρωμαιοκαθολικισμός και ο ορθοδοξισμός τον ακολουθήσαν «εκ των πραγμάτων», αλλά με πρωτεύουσα έγνοια να σώσουν τα προσχήματα, την «επίσημη» εικόνα της «διαφοροποίησής» τους, τις έντυπώσεις. Με αφαιρετική γενίκευση (που λειτουργεί ως ένδειξη και αφορμή προβληματισμού, όχι ως πιστοποίηση και κρίση) όλες οι «όμοιότητες» είναι (στα ούσιώδη) περίπου εξομοιωμένες. Πατριαρχικές «αποδείξεις», παπικές αποφάνσεις, αρχιεπισκοπικές «εγκύκλιοι», προτεσταντικά κηρύγματα συμπίπτουν στο ότι: ή σωτηρία είναι «αιώνια» κατασφάλιση του εγώ, ή αρετή όπωσδήποτε αξιόμισθη, ο «εκκλησιασμός» υποχρέωση, το κήρυγμα καθηκοντολογία, ή «πίστη» στέρεες ατομικές «πεποιθήσεις», ή αγάπη κορυφαία αγαθοεργία και αποτελεσματικότερη ιεραποστολή.

Η «Χριστιανοσύνη» μοιάζει να έχει οργανικά ένοποιηθεί στο επίπεδο του θρησκευτικού άτομοκεντισμού: Η Ευχαριστία φαίνεται να βιώνεται σαν διδακτική και ψυχωφέλιμη «ανάμνηση» (συμ-

βολική αναπαράσταση), ή σύνοδος παρουσιάζεται ως διοικητικό ὄργανο πού διευθετεῖ ἐκκρεμότητες, ἐπιλύει προβλήματα, συντονίζει δραστηριότητες – ἓνα ἀποτελεσματικὸ Πολίτ-Μπυρὸ κάθε ἐθνικῆς ἐκκλησίας. Ἡ «ἐνότητα» τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ὑπαρκτικὸ γεγονός, εἶναι φυσικὸ γεγονός: τὸ συνιστοῦν ἡ κοινὴ ἐθνοφυλετικὴ καταγωγὴ, οἱ κοινές «πεποιθήσεις», τὰ κοινὰ στοιχεῖα τοῦ φολκλόρ.

Βέβαια, ἡ Ἐκκλησία αὐτο-ορίστηκε καταγωγικὰ μὲ τὴ γλώσσα τῶν παραβολικῶν εἰκόνων, τῆς ἀπροσδιοριστίας τοῦ θαύματος, δηλαδὴ τῆς ζωῆς: *Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔρχεται μετὰ παρατηρήσεως, οὐδὲ ἐροῦσιν ἰδοὺ ὧδε ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ... Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλη τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ καὶ μηκύνῃται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. Αὐτομάτῃ γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ¹³.*

Στὸ πλαίσιο τοῦ παγκοσμιοποιημένου ἀτομοκεντρικοῦ «παραδείγματος» ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας μοιάζει τόσο οὐτοπικὴ-ἐξωπραγματικὴ ὅσο καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ ἔρωτα. Ὅμως οἱ ἄνθρωποι δὲν πάψαμε νὰ ζητᾶμε (νὰ διψᾶμε) τὴ γνησιότητα-ἀλήθεια τοῦ ἔρωτα καὶ κάποιοι (μιὰ ἐλάχιστη ζύμη) τὴ γνησιότητα-ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ στὶς δυὸ αὐτὲς περιπτώσεις ἡ εὕρεση τοῦ ζητουμένου δὲν κατορθώνεται μὲ ὀρθή «πληροφόρηση», ἀλλὰ μὲ ἀλλαγὴ νοοτροπίας (μετάνοια): Δὲν θὰ γνωρίσουμε ποτὲ τὸν ἔρωτα μέσα ἀπὸ νομικὲς-ὀρθολογικὲς κατασφαλίσεις γνησιότητας. Καὶ δὲν θὰ βροῦμε ποτὲ τὴν Ἐκκλησία ἔξω ἀπὸ τὸν ζωτικὸ ρεαλισμὸ λειτουργίας τῆς πατρότητας, μὲ τὴν «πατρότητα» (ἀλλ' οὐ παιδαγωγία) νὰ λειτουργεῖ ὡς *Εὐχαριστία* καὶ *Σύνοδος* χωρὶς περιορισμοὺς χρόνου καὶ τόπου.

Ἡ διαφορὰ τῆς παιδαγωγίας ἀπὸ τὴν πατρότητα εἶναι ἴδια μὲ τὴ διαφορὰ τοῦ συμπεριφέρομαι ἀπὸ τὸ ὑπάρχω, τῆς κατανόησης ἀπὸ τὴν ἐμπειρικὴ μετοχὴ καὶ μέθεξη, τοῦ κατασκευάζω ἀπὸ τὸ δημιουργῶ, τοῦ φλερτάρω ἀπὸ τὸ ἐρωτεύομαι. Ἰδια διαφορὰ μὲ αὐτὴν πού ἔχει ἡ ὑπαλληλικὴ γραφειοκρατία ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ πρωτοπορία, ὁ συμβολισμὸς καὶ οἱ γραφικότητες ἀπὸ τὶς ρήξεις πού ἀπαιτεῖ ἡ καινοτομία. Ἰδια μὲ τὴ διαφορὰ τῆς θρησκείας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

13. Λουκ. 17, 22· Μάρκ. 4, 26-28.

Ὁ Προτεσταντισμός, ὁ Ρωμαιοκαθολικισμός, ὁ Ὀρθοδοξισμός μοιάζουν νὰ εἶναι ὁ «μέγας λίθος» ποὺ κατασφαλίζει στεγανὰ τὸν θρίαμβο τοῦ θανάτου πάνω στὸ εὐ-αγγέλιο τῆς ζωῆς. Μοιάζει νὰ εἶναι, ἐνῶ τὴν ἴδια ὥρα ἡ ζωὴ συμπορεύεται μαζί μας, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ μας «κρατοῦνται τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτήν». Μόνο σὰν ἔκπληξη «ἐν τῷ εὐλογεῖν τὸν ἄρτον» πιστοποιεῖται ἡ ζωὴ, καὶ ἀμέσως ἀποσύρεται στὸ μὴ φαινόμενο («ἄφαντος ἀφ’ ἡμῶν»). Γιατὶ ἡ ζωὴ δὲν ἐκβιάζει, ἀποσύρεται γιὰ νὰ ἐλευθερώσει.

SUMMARY

Protestantism - Eucharist – Conciliarity

By Prof. Christos Yannaras

Panteion Univ. of Social and Political Sciences, Athens

The Greek word «σωτηρία» (salvation) means that man becomes sound, undivided, free from the necessities that accompany the nature of created being. The “salvation” of man has taken place in the historical person of Christ.

The salvation of man is a *mode* of existence. This *mode* constitutes the Church. The Church existence is actualized as a *relationship* of love, an offering of the self. There are two institutions that incarnate the existential event of Church: The *Eucharist* and the *Synod*.

Both of them “give birth to” man into a new *mode* of existence, that is the one of the Trinitarian mutual perichoresis (inter-containment), the mode of incarnation of the Son.

This “birth” presupposes the function of *paternity*: this is the role of *bishop*. Apostle Paul said: “You have myriads of pedagogues, but one father” (1 Kor. 4.15).

Our problem today is that we perceive the Evangelical message of the Church as *behavioral*, not as *existential*. We have alienated the *Church*,

by altering it to an individualistic *religion*. That's why the differences between the Christian confessions are only ideological: they contrast *convictions*, they do not differentiate the ecclesial mode of existence from the individualism of religion.